pouze anotaci základních případně nejdůležitějších či nejzajímavějších trestněprávních institutů, takových, které by mohly sloužit jako odrazový můstek inspirace českým zákonodárcům.[21]

V zahraničních trestněprávních úpravách nalézáme tyto modely přístupu k domácímu násilí:

- ➔ Domácí násilí má samostatně definovanou skutkovou podstatu a tedy je ze zákona trestné např. v **Irsku** a na **Slovensku.**
- ➔ Jednání, která naplňují skutkovou podstatu některého z trestných činů, spáchaná pod společným jmenovatelem domácího násilí na osobách blízkých, jsou trestná podle různých skutkových podstat trestního zákona té které země např. v **Rakousku, Německu, Velké Británii,** avšak orgány činné v trestním řízení postupují podle specifických procesních pravidel s ohledem na charakter případu jako domácího násilí (např. vyšetřování vede zvláštní tým apod.).
- ➔ Jednání, která naplňují skutkovou podstatu některého z trestných činů, spáchaná pod společným jmenovatelem domácího násilí na osobách blízkých jsou sankcionována s ohledem na svůj charakter vyšší trestní sazbou jako je tomu např. v **Holandsku.**
- ➔ Jak již bylo uvedeno výše, mnohé země doplňují specifické ochranné občansko-právní instituty rovněž trestněprávní ochranou spočívající v kriminalizaci maření uložených předběžných opatření. Jedná se např. o **Irsko, Jihoafrickou republiku, Turecko, Rakousko, Německo** atd.
- ➔ V některých zemích např. v **Německu** může oběť domácího násilí v trestním procesu vystupovat jako tzv. vedlejší žalobkyně, což má za důsledek, že oběť svá procesní práva může uplatnit zcela nezávisle na státním zastupitelství. Vedlejší žalobu připouští soud na návrh oběti.
- ➔ Ve **Velké Británii** je možné zahájit a vést trestní stíhání bez přítomnosti svědků. Takový postup je však v praxi volen bohužel pouze ojediněle. Stejně tak výjimečně bývá připuštěna možnost podání výhradně písemného svědectví.

[21] Domníváme se, že této problematice byla dosud věnována v ČR největší pozornost, a proto na toto téma je již přístupný dostatek informací. Více např.: Domácí násilí – přístup k řešení problému ve vybraných evropských zemích, Studie, Bílý kruh bezpečí, o.s., 2002; Domácí násilí – staré problémy, nová řešení?, Sborník z konference pořádané organizacemi Friedrich-Ebert-Stifung, profem, Rosa 26. 11. 2001 v Praze; M. Martinková, R. Macháčková: Vybrané kriminologické a právní aspekty domácího násilí, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha, 2001; www.mvcr.cz; Radford, J.: Violence Against Women: Comparative Legal Study of The Situation in Council of Europe Member States, Strasbourg, 19 August 1998, Doc. EG (98) 1 prov., Documentation of the CEDAW apod.

5.3. PODROBNĚJI K NĚKTERÝM VYBRANÝM ZPŮSOBŮM OCHRANY PŘED DOMÁCÍM NÁSILÍM V ZAHRANIČÍ

Slovensko

I když Slovensko a Česká republika vycházely z naprosto shodné startovací pozice při vytváření právní úpravy ochrany před domácím násilím, zůstala Česká republika během cca 8 let za Slovenskem v tomto daleko pozadu. Zatímco Slovensko přijalo ucelený systém právních ustanovení chránící oběti domácího násilí, Česká republika se teprve v prosinci 2003 dobrala cestou novely trestního zákona k dílčímu opatření trestuhodnosti a trestnosti domácího násilí (§ 215 a, týrání osoby blízké nebo žijící ve společném obydlí).

Základní tezí určující podobu slovenské právní úpravy na poli ochrany společnosti před domácím násilím byl poznatek, že domácí násilí není a nemůže být pouze manželským konfliktem, neboť často naplňuje skutkové podstaty řady trestných činů. Jeho důsledky přitom nese v převážné většině případů oběť, která je mnohdy velmi hekticky nucena opustit společnou domácnost bez jakýchkoli věcí, financí, dokladů ke společnému majetku apod., přičemž násilník zůstává ve společném bytě sám, oběť i nadále bez jakéhokoli odsouzení společnosti atakuje a vysílená oběť se nemůže ze strany státu dovolat jakékoli ochrany. K uvědomění si závažnosti a negativnosti předmětného jevu na Slovensku přispěl rovněž poznatek, že případy domácího násilí končí, není-li včas zabráněno jejich gradaci, velmi tragicky.

Vývoj a prosazování změn právní úpravy ochrany společnosti před domácím násilím na Slovensku

Lví podíl na prosazení legislativních změn na Slovensku v předmětné oblasti náleží zejména neziskovým organizacím, z nichž čelní místo při plnění tohoto úkolu zaujala Aliancia žien Slovenska, kterou tvoří odbornice disponující praktickými zkušenostmi s prací ve prospěch obětem domácího násilí, vyškolené v zahraničních specializovaných programech, erudované právničky atd. Tato skupina po konzultaci s dalšími slovenskými i zahraničními neziskovými organizacemi, které se věnují problematice domácího násilí, přišla v létě 2001 s iniciativou novel zákonů týkajících se domácího násilí. Hlavní cíle tohoto úsilí byly naformulovány do těchto tří základních bodů:

1. minimálními zákonnými úpravami dosáhnout maximálního efektu

Cílem změn právní úpravy v oblasti domácího násilí nebyla obsáhlá novelizace, zejména vzhledem ke skutečnosti, že ve stejném období byla připravována rekodifikace trestního zákona, trestního řádu, občanského zákoníku a občanského trestního řádu, ale výhradně nevyhnutelné změny.

2. zastavit násilí v momentě jeho největší intenzity

Domácí násilí probíhá v pravidelně se opakujících cyklech (narůstání napětí, násilný atak, stádium usmiřování a popření násilí). Oběť domácího násilí se nachází v největším nebezpečí v momentu akutního útoku, a proto je zejména tady třeba zvenčí zasáhnout a násilnou spirálu přerušit.

3. všechny navrhované změny shrnout do jediného komplexního návrhu.

Existuje souvislost a propojenost jednotlivých zákonných institutů a proto bylo účelné shrnout všechny změny do jednoho komplexního návrhu a soustředit se výhradně na nejpotřebnější zásahy v trestním zákoně, trestním řádu, zákoně o přestupcích, zákoně o policejním sboru, občanském soudním řádu, občanském zákoníku a zákoně o odškodňování osob poškozených násilnými trestnými činy.

Dne 31. 10. 2001 byl tento návrh odeslán na Ministerstvo spravedlnosti SR k legislativním úpravám. Prostřednictvím poslankyně Rusnákové ve formě šesti samostatných poslaneckých návrhů předložila podobnou iniciativu, jejímž hlavním cílem byla ochrana nezletilých dětí, i Národní asociace soudkyň.

Obě tyto iniciativy byly nakonec spojeny v jeden vládní návrh změn trestního zákona, trestního řádu, občanského zákoníku a občanského soudního řádu, jehož gestorem se stalo Ministerstvo spravedlnosti SR, a který byl posléze přijat.

Trestní zákon

Zásadní průlom v právní úpravě ochrany před domácím násilím na Slovensku způsobila již novela trestního zákona (zákon č. 140/1961 Zb. /dále jen „trestní zákon"/) provedená zákonem č. 183/1999 Z.z., kterým byla rozšířena skutková podstata trestného činu „týrání osoby svěřené" podle ustanovení § 215 trestního zákona o „týrání osoby blízké", avšak konečnou podobu efektivní ochrany obětí domácího násilí dostalo toto ustanovení až s novelou trestního zákona provedenou zákonem č. 421/2002 Z.z.

Tato právní úprava včlenila do trestního zákona zcela nový pohled na činy spáchané v rámci domácího násilí. Svou inspiraci nalezla v mezinárodních smlouvách o lidských právech a dalších dokumentech, které považují tento druh páchaného násilí za porušení základních lidských práv, které má závažnější následky pro společnost, rodinu, jedince, než násilí páchané na osobách nacházejících se mimo soukromou sféru. Pachatelé domácího násilí mimo to, že porušují povinnosti obecně uložené zákonem o rodině, zneužívají důvěru rodinných příslušníků, zneužívají jejich loajality i jejich intimní informace. Domácí násilí se velmi silně dotýká života dětí v jím postižených rodinách vyrůstajících, ohrožuje jejich zdravý vývoj a má tak za následek přenos nezdravého vzorce chování na další generaci.

Domácí násilí je postihováno podle novelizovaného ustanovení § 215 trestního zákona jako trestný čin[22].

V souvislosti s citovaným ustanovením je mimořádně důležité se zmínit, že souhlas oběti se zahájením trestního stíhání osoby blízké podle ustanovení § 163a trestního řádu se v případě tohoto trestného činu nevyžaduje. Na trestný čin týrání osoby blízké se dále vztahuje obecná oznamovací povinnost.

Nová podoba ustanovení § 215 trestního zákona obsahuje mnoho pozitiv, z nichž za nejzásadnější pokládáme skuteč-

nost zákonného zakotvení nekompromisního postoje a reakce státu jako odpověď na domácí násilí.

Jako negativum původní podoby ustanovení § 215 trestního zákona zahrnující i „týrání osoby blízké" přijaté zákonem č. 183/1999 Z.z. se brzo ukázal fakt, že toto ustanovení nedopadalo na všechny pachatele domácího násilí. Přibližně třetina všech obětí domácího násilí jsou ženy, které se již se svým manželem rozvedly, a nebo ze soužití odešly. Tyto ženy však pod definiční skupinu osob blízkých a tedy i pod ochranu předmětného ustanovení trestního zákona dříve nespadaly. Ruku v ruce se změnou ustanovení § 215 trestního zákona se proto ukázala jako nezbytně nutná proměna definice „**osoby blízké**" zakotvená v ustanovení § 89 odst. 7 trestního zákona. Toto ustanovení bylo proto rovněž novelizováno a to zákonem číslo 421/2002 Z.z.[23]:

[22] § 215, Týrání blízké a svěřené osoby.
(1) Kdo týrá blízkou osobu nebo osobu, která je v jeho péči nebo výchově, působí jí fyzické utrpení nebo psychické utrpení zejména
a) bitím, kopáním, údery, způsobením ran a popálenin různého druhu, ponižováním, pohrdavým zacházením, neustálým sledováním, vyhrožováním, vyvoláváním strachu nebo stresu, násilnou izolací, citovým vydíráním nebo jiným jednáním, které ohrožuje její fyzické nebo psychické zdraví, nebo omezuje její bezpečnost,
b) bezdůvodným odpíráním stravy, odpočinku a nebo spánku, nebo odpíráním nezbytné osobní péče, ošacení, hygieny, zdravotní péče, ubytování, výchovy nebo vzdělání,
c) nucením k žebrotě nebo vykonávání činností vyžadujících neúměrnou fyzickou nebo psychickou zátěž s ohledem na její věk nebo zdravotní stav nebo způsobilých poškodit jí zdraví,
d) vystavováním vlivu látek způsobilých poškodit jí zdraví, nebo
e) nedůvodným omezováním v přístupu k majetku, který má právo užívat, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět roků nebo zákazem činnosti.
(2) Odnětím svobody na tři roky až deset roků bude pachatel potrestán, spácháli čin uvedený v odstavci 1
a) obzvláště surovým způsobem nebo
b) na více osobách.
(3) Stejně jako podle odstavce 2 bude pachatel potrestán, pokud poruší činem uvedeným v odstavci jedna osobní povinnost, která mu vyplývá z jeho zaměstnání, nebo povinnost, na jejímž splnění se osobně zavázal, nebo pokud pokračuje v páchání takového činu po delší čas. Odnětím svobody na deset let až patnáct roků bude pachatel potrestán, pokud způsobí činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu anebo smrt.

Mezi další ustanovení trestního zákona dotčená změnou provedenou zákonem číslo 421/2002 Z.z. ve prospěch ochrany společnosti před domácím násilím patří:

- § 62 – podle nějž může být osoba odsouzená za trestný čin týrání blízké a svěřené osoby, sexuálního zneužívání a obchodování s lidmi podmíněně propuštěna nejdříve až po vykonání 2/3 uloženého trestu odnětí svobody;
- § 72 – podle nějž může soud uložit ochranné léčení pachateli, který spáchal trestný čin vůči osobě blízké nebo svěřené, pokud lze vzhledem k jeho osobě důvodně předpokládat, že bude v násilném jednání pokračovat;
- § 89 odst. 23 – jímž je definován pojem „přiměřené omezení či povinnost", kterým se rozumí příkaz na pozitivní chování směřující k vedení řádného způsobu života, které je součástí trestu nebo podmíněného propuštění a souvisí se spáchaným činem. Omezení spočívá mimo jiné podle písm. c/ v zákaze přiblížit se k poškozenému na vzdálenost menší než 5 m a zdržovat se v blízkosti obydlí poškozeného;
- § 171 odst. 3 – jímž je stanovena trestnost maření výkonu předběžného opatření uloženého v občanském soudním řízení;
- § 197a odst. 2 – podle nějž je uložen přísnější trest pachateli vyhrožování usmrcením, těžkou újmou na zdraví nebo jinou těžkou újmou takovým způsobem, že to může vzbudit důvodnou obavu, spácháli tento čin na osobě blízké nebo na osobě, která je v jeho péči či výchově.

Trestní řád

Novelou trestního řádu přijatou ve prospěch posílení ochrany obětí domácího násilí provedenou zákonem č. 422/2002 Z.z. s účinností od 1. 10. 2002 byl jednoznačně oficiálně deklarován princip nutnosti vměšování se státu do privátních vztahů, pakliže

[23] „...blízkou osobou se při trestných činech vyhrožování usmrcením, ublížení na zdraví, týrání blízké a svěřené osoby, vydírání, znásilnění, sexuálního násilí, sexuálního zneužívání, rozumí i bývalý manžel, druh, bývalý druh, rodič společného dítěte, příbuzný v pokolení přímém, osvojitel, osvojenec, sourozenec, manžel, jako i osoba, která s pachatelem žije či žila ve společné domácnosti."

dochází v jejich rámci k trestným činům. Z beder obětí domácího násilí tak byla změnou ustanovení §163a trestního řádu sňata odpovědnost za rozhodnutí o trestnosti činu pachatele, neboť na základě tohoto ustanovení již v případech trestných činů násilí proti skupině obyvatelstva a proti jednotlivci, ublížení na zdraví, omezování osobní svobody, vydírání, znásilnění nebude k trestnímu stíhání toho, kdo byl v čase spáchání trestného činu ve vztahu k poškozenému manželem či druhem, třeba souhlasu poškozené.

Zákon o přestupcích

Podobně jako v rámci trestního řízení bylo i v řízení o přestupcích novelou zákona o přestupcích obětem domácího násilí odejmuto břímě rozhodování stran projednání přestupků spáchaných podle ustanovení § 49 odst. d/ předmětného zákona a státním orgánům byla uložena povinnost projednávat tuto kategorii přestupků, pakliže byly spáchány mezi osobami blízkými, z úřední povinnosti a tedy bez nutnosti výslovného souhlasu poškozené.

Občanský soudní řád

Novelou provedenou zákonem č. 424/2002 Zb. byla zkrácena lhůta pro vydání předběžného opatření, týká-li se toto osob nezletilých či osob ohrožených násilím. Zaveden byl rovněž nový druh předběžného opatření, na jehož základě lze násilníku dočasně zakázat vstupovat do bytu, ve kterém žije osoba blízká nebo osoba, která se nachází v jeho výchově či péči. Jako předpoklad pro uložení tohoto druhu předběžného opatření přitom stačí již důvodné podezření z násilí.

Občanský zákoník

Novelou provedenou zákonem č. 526/2002 Zb. byla stanovena premisa, že násilný manžel nemá nárok na poskytnutí náhradního bytu v případě rozhodování o zrušení práva společného nájmu bytu manželi a určení jeho výhradního nájemce.

Rakouská spolková republika

Asi nejzásadnější průlom v ochraně před domácím násilím byl učiněn v roce 1997 v Rakousku, kdy vstoupil v účinnost **„Spolkový zákon na ochranu před domácím násilím"** – GeSchG, Spolková sbírka zákonů 759, ročník 1996, vydaný dne 30. prosince 1996 (dále jen „spolkový zákon na ochranu před domácím násilím"), v návaznosti na nějž byla novelizována celá řada zákonů, mezi nimi zejména **„Zákon o bezpečnostní policii"**, BGBI. č. 566/1991 ve znění BGBI. I č. 146/1999, exekuční zákon EO – RGBI. č. 79/1896 ve znění BGBI. I č. 147/1999. Znamenal totiž definitivní průlom v nahlížení na střet práva soukromého a veřejného, když zakotvil možnost násilníka vyklidit na čas z bytu, k němuž mu svědčí nějaké právo. Jinými slovy zákon tak učinil pachatele za násilí plně odpovědného. Od této chvíle to již není oběť, kdo musí utíkat, skrývat se před násilníkem v různých azylových zařízeních, ztratit své sociální okolí, kontakty, domov za současného strachu, co násilník zatím s bytem provede, které věci zdemoluje, prodá, koho si do bytu nastěhuje, či co se stane s bytem během nesmírně dlouhé doby než o této otázce rozhodne soud.

Program reformy právního řádu byl definován v rozhodnutí rakouské federální vlády ze dne 28. června 1994, kde se mimo jiné hovoří i o tom, že *„preventivní ochrana jednotlivce proti násilným útokům představuje jeden ze základních úkolů všech institucí a jednotlivců prosazujících právo. Policejní zásah by neměl spočívat v tom, aby bylo oběti k zachování její bezpečnosti navrženo opuštění domu, ale měl by směřovat k násilníkovi, od kterého pochází nebezpečí ohrožení bezpečnosti oběti. V případech, kdy údajný pachatel nemůže být vzat do vazby a kdy uplatnění pravomocí exekutivy je nepostačující, by mělo být zvažováno, zda výhrůžka bezprostředním násilím nemůže být zminimalizována dočasným odstraněním násilníka z domu."*[24]

[24] Srovnej: Martinková, M., Macháčková, R.: Vybrané kriminologické a právní aspekty domácího násilí, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha, 2001, str. 171.

Spolkový zákon na ochranu před domácím násilím byl vytvářen pracovní skupinou složenou ze zástupců: policie, občanských soudů, trestních soudů a intervenčních středisek. Jinými slovy řečeno zástupkyně násilím přímo postižených obětí získaly možnost být tvorbě zákona přítomny a zajišťovat tak, aby se pozornost soustředila právě na jejich potřeby.

Rakouská reforma vycházela ze zásad:

- Násilí odehrávající se v soukromí je věcí veřejnou a stát má povinnost je odvrátit.
- Prioritní je bezpečnost osoby násilím ohrožované.
- Svou pozornost je třeba nasměrovat nikoli k jednotlivému trestnému činu, ale na násilný vztah.
- Zákaz násilí musí být stanoven dostatečně jednoznačně a to bez ohledu na místo, kde k násilí dochází.
- Za násilí je plně odpovědný násilník.
- Koncepční a multiinstitucionální přístup je nezbytný.

Reforma přístupu společnosti k domácímu násilí se sestávala z těchto kroků:

- Reforma oprávnění policie spočívající ve vytvoření nových institutů v podobě bezpečnostních oprávnění policie pro dočasné vykázání násilníka z bytu a nařízení zákazu vstupu.
- Rozšíření předběžného opatření soudu rozhodujícího ve věcech rodinných, které chronologicky navazuje na institut „vykázání", může být však navrhováno i bez předchozího nařízení „vykázání". I když možnost dosáhnout opuštění bytu násilníkem v rámci předběžného opatření existovala již před schválením spolkového zákona na ochranu před domácím násilím, byla tímto zásadně rozšířena a to tak, že předběžné opatření je možno vztáhnout na jakékoli rodinné příslušníky, může být použito nejen na byt, ale rovněž na ta místa, kde by mohlo dojít ke střetu pachatele a jeho oběti a výkonem předběžného opatření je o této chvíle možno pověřit policii.
- Vytvoření intervenčních míst, která musí být informována o zásahu policie, a která na základě této informace navážou sama kontakt s násilím postiženou osobou s nabídkou pomoci[25]. Intervenční místa dále podporují spolupráci mezi úřady činnými v předmětném případě a soukromými zařízeními, a to jak na konkrétní bázi v rámci řešení jednoho případu tak i v obecné rovině např. formou návrhů prevenčnímu poradnímu orgánu při spolkovém ministerstvu vnitra na zlepšení spolupráce.
- Zřízení poradního orgánu pro zásadní otázky prevence proti násilí při spolkovém ministerstvu vnitra, který působí jednak jako jakýsi dohlížitel nad spoluprací jednotlivých složek a dále jako hybatel pokračování reformy. Jeho role spočívala rovněž ve vytváření sítě intervenčních míst.
- Projekty pro práci s násilníky, jejichž cílem je přimět násilníka k převzetí odpovědnosti za své chování a dovést jej k tomu, aby se naučil zacházet s ženami citlivě a bez násilného aspektu. Základním kamenem tohoto terapeutického vedení je zvládnutí tendence násilníků minimalizovat a popírat své chování. Výjimečnost rakouského modelu spočívá ve významu, který je kladen směrem k orientaci na nárok na bezpečnost jiných a rovněž úzkou spoluprací s intervenčním místem, exekutivou, státním zastupitelstvím a soudem.
- Zlepšení právního postavení migrantek tak, že oběti domácího násilí získaly privilegovaný přístup na trh práce, a to nařízením umožňujícím ve zvláště závažných případech překročit maximální státem stanovenou hranici pro samostatně výdělečné osoby. Dlužno však podotknout, že v praxi může toto opatření novely cizineckých předpisů z roku 1997 díky složitosti a značnému množství omezujících podmínek využít jen velmi malé procento žen.
- Organizační změny v oblasti správy na úseku bezpečnosti spočívající zejména v tom, že bezpečnostní složky nyní shromažďují již existující informace o násilníkovi, které pravidelně aktualizují. Ve složkách státní policie byly rovněž sta-

[25] Stejný princip je aplikován rovněž např. ve Velké Británii, kde je každá oběť trestného činu, která se dostane do kontaktu s policií následně kontaktována Victim support service eventuelně jinou podobnou organizací.

noveny kontaktní osoby pro oběti násilí a pro intervenční zařízení.

⇒ Vzdělávání a zvyšování kvalifikace dotčených správních orgánů a policie, které se v první řadě zaměřuje na odbourání předsudků a stereotypních myšlenkových pochodů ohledně domácího násilí. Správní úředníci a zejména policisté musí k tomu, aby byly schopni poskytnout adekvátní reakci proti domácímu násilí nejdříve pochopit dynamiku násilného vztahu a situaci člověka, který se stal v takovém případě obětí.

Celá reforma vychází z premisy komplexní koncepce, kdy jednotlivá reformní opatření navazují či koexistují s jinými a přístup všech zainteresovaných složek (včetně azylových a poradenských center) je vzájemně úzce propojen a v základním směru koordinován.

Model řešení konkrétního případu podle spolkového zákona na ochranu před domácím násilím. Na počátku všeho stálo rozhodnutí týrané ženy či třetí osoby, která o týrání věděla, obrátit se o pomoc na policii. Policie buď přijela do bytu, kam byla zavolána, či oběť sama přišla na policejní služebnu. Na základě odhadu (tedy pouhé prognózy) stupně nebezpečí potom policie sdělila násilníkovi (osobě od níž nebezpečí pro jiné vychází), že nesmí po určitou dobu až do dalšího opatření vstoupit do bytu, kde bývá ohrožená osoba. Zákaz vstupu se vztahoval rovněž na bezprostřední okolí předmětného bytu, přičemž násilník byl policisty podrobně instruován, co se pojmem „bezprostřední okolí" rozumí. Policisté též odebrali násilníku klíče od bytu. Kdyby násilník vydaného zákazu neuposlechl, byl by stíhán pro přestupek, po opakovaném neuposlechnutí by mu hrozilo předvedení. Do tří dnů po zásahu policisté sestavili o svém zásahu obsáhlou dokumentaci včetně uvedení všech možných ukazatelů hrozícího nebezpečí, kterou bezodkladně předali intervenčnímu místu, aby toto mohlo poškozenou zkontaktovat. Policisté dále předali trestní oznámení státnímu zástupci. Vzhledem k tomu, že v bytě žilo i nezletilé dítě, uvědomili policisté rovněž sociální úřad pro mládež. Tento úřad se rozhodl využít svého oprávnění a ve věci nezletilého dítěte podal u soudu rozhodujícího věci rodinné návrh na předběžné opatření. Policisté na základě jim uložené zákonné povinnosti sami kontrolovali, je-li zákaz vstupu dodržován. Specializovaní policisté bezodkladně zkon-

taktovali násilného muže, aby mu vysvětlili význam jeho chování a z něj pramenící důsledky a rovněž mu předali kontakt na specializované centrum pracující s násilnickými muži. Intervenční místo mezi tím již navázalo kontakt s týranou ženou a dodalo jí odvahy k podání návrhu na předběžné opatření a rovněž k dalším právním podáním se společným jmenovatelem ukončení násilného vztahu. Protože o návrhu na předběžné opatření nebylo rozhodnuto v době do deseti dnů od vydání zákazu vstupu, byl tento zákaz vstupu prodloužen ještě o dalších deset dnů. Soud ihned po podání návrhu na předběžné opatření informoval policii, která mu obratem zaslala veškerou dokumentaci k případu. Schválené předběžné opatření bylo vydáno na dobu tří měsíců a krom zákazu vstupu do bytu zahrnovalo i zákaz vstupu na pracoviště poškozené a do školky dítěte a dále zákaz jakkoli poškozenou kontaktovat. Státní zástupce dospěl k rozhodnutí, že v předmětném případě zastavení řízení nepadá do úvahy a ani diverzní prostředky (např. mimosoudní vyrovnání, stanovení zkušební doby pachateli společně s udělením pokynů, aby se účastnil programu pro násilné muže) nejsou pro tento konkrétní případ vhodné a podal žalobu. Vzhledem k pokračující trestné činnosti (i přes vydaný zákaz vstupu apod.) byl násilník vzat do vazby a následně i odsouzen k trestu odnětí svobody. Jeho oběť byla s dostatečným předstihem informována, kdy dojde k jeho propuštění. Do doby, než se tak stalo, však měla dostatek času uspořádat si veškeré právní otázky s násilníkem ji spojující, včetně otázky bytové. Současně byla účastna skupinové i individuální terapie pro týrané ženy, která jí pomohla k rychlejšímu vyrovnávání se s následky dlouhodobého života ve vztahu, kde bylo přítomno násilí a naučila ji, jak je možno za dlouhou dobu naučené vzorce chování do budoucna měnit, eventuelně eliminovat. Specializovaného terapeutického programu bylo účastno rovněž nezletilé dítě, které v klimatu násilného vztahu žilo[26].

Německá spolková republika

Zákon pro zlepšení občanskoprávní ochrany v případě násilných činů a omezování osobní svobody a zároveň i usnadnění přene-

[26] Inspirováno textem A. Dearing: Rakouská zákon o domácím násilí a jeho realizace In: Domácí násilí – staré problémy, nová řešení? Sborník z konference pořádané organizacemi Friedrich-Ebert-Stiftung, proFem a Rosa 26. 11. 2001, Praha, str. 20 a.n.

chání bytu manželů po rozluce (BT-Drucks 14/5429 a 14/7279) byl v Německu přijat 8. 11. 2001 s účinností k 1. 1. 2002 (dále jen „Zákon o ochraně před násilím").

Ustanovením zákona o ochraně před násilím lze ochranné opatření omezující pachatele uložit již při pouhé výhrůžce směřující proti životu, zdraví či omezování osobní svobody.

V §1 Zákona na ochranu před násilím se praví: „Způsobila-li jedna osoba jiné osobě protiprávně tělesné zranění, újmu na zdraví nebo omezila-li její svobodu, je soud povinen provést na návrh takto poškozené osoby opatření potřebná k zamezení dalšího poškození této osoby (...)".

Následuje výčet předběžných ochranných opatření omezujících pachatele. Ustanovení však platí i pro situace, kdy: „určitá osoba vyhrožuje v rozporu se zákonem druhé osobě poškozením života, tělesným zraněním, újmou na zdraví nebo omezováním osobní svobody nebo určitá osoba protiprávně a úmyslně vnikne:

a) do bytu druhé osoby nebo do prostor v jejím vlastnictví,
b) druhou osobu obtěžuje nevhodným způsobem tím, že proti její jednoznačně vyjádřené vůli opakovaně omezuje její osobní svobodu nebo ji pronásleduje za použití telekomunikačních prostředků."

V § 2 čl. 1 Zákona na ochranu před násilím může domácím násilím postižená osoba požádat o přenechání bytu, pokud s pachatelem vedla po delší dobu společnou domácnost. Toto přenechání bytu je časově omezeno na dobu max. jednoho roku.

Rovněž německý model přístupu k řešení problému domácího násilí se vyznačuje komplexností řešení, multidisciplinárním přístupem, koordinovaností změn a spoluprací všech zúčastněných subjektů. Akční plán spolkové vlády v boji proti domácímu násilí byl zveřejněn v prosinci 1999. Stěžejní pozornost při řešení problému má být věnována zejména otázkám prevence, práva, kooperaci jednotlivých institucí a projektů, propojení nabídek pomoci obětem do sítí, práci s pachateli, zcitlivování odborníků a odborné veřejnosti k tématu a mezinárodní spolupráci.[27]

Severní Irsko

Podle „Zákona o domácím násilí", který nabyl účinnosti dne 1. března 1996, je ze domácí násilí považováno „každé fyzické nebo sexuální násilí proti členu rodiny". Takové jednání je definováno jako trestný čin.

Osobám ohroženým násilím poskytuje Zákon o domácím násilí pomoc formou odstupňovaných omezujících soudních opatření, jejichž porušení je trestné. „Bezpečnostní opatření" rovná se nařízení soudu, kterým je násilné osobě zakázáno použití násilí nebo výhrůžek násilím, ale nevykazuje násilníka z domu či bytu. Oproti tomu „výjimečným opatřením" může být pachatel soudem přímo vykázán z domu či bytu a to až na dobu tří let.

Zákon se vztahuje na poměrně široký okruh osob, zahrnuje sezdané páry, páry žijící ve společné domácnosti po dobu alespoň 6 měsíců, na rodiče zletilých dětí a další osoby, které žijí ve společné domácnosti a rovněž děti. Za specifických podmínek se může dožadovat ochrany podle citovaného zákona rovněž zdravotnické zařízení.[28]

Turecko

Podle ustanovení Zákona o ochraně rodiny č. 4320 ze dne 4. 1. 1998 má právo kterýkoliv z manželů, dětí nebo dalších členů rodiny žijících ve společné domácnosti, kteří jsou vystavení silnému tlaku nebo útokům ze strany některého dalšího člena rodiny, obrátit se prostřednictvím generální prokuratury na soudní dvůr.

Soud může uložit násilníku některé z těchto opatření:

a) Zákaz vyhrožování nebo zastrašování druhého člena společné domácnosti.

---

[27] Více např. G. Illigens: Institucionální reakce na domácí násilí ve Spolkové republice Německo In: Domácí násilí – staré problémy, nová řešení?, Sborník z konference pořádané organizacemi Friedrich-Ebert-Stifung, proFem, Rosa 26. listopadu 2001 v Praze, str. 46 a násl.

[28] Více např. M. Martinková, R. Macháčková: Vybrané kriminologické a právní aspekty domácího násilí, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha, 2001, str. 174 a násl.

b) V případě vykázání ze společné domácnosti, která byla předána druhému manželovi a dětem, zákaz přiblížení se k místu, ve kterém ohrožené osoby žijí nebo pracují.
c) Zákaz působení škody na věcech druhého manžela, dětí nebo dalších členů rodiny žijících ve společné domácnosti.
d) Zákaz nedovolenými prostředky napadat druhého manžela, děti nebo další členy rodiny žijící ve společné domácnosti.
e) V případě vlastnictví zbraně nebo podobného prostředku povinnost předat tento předmět příslušnému státnímu orgánu.
f) V případě požití alkoholu nebo drog zákaz vstupu do společných prostor a zákaz v těchto prostorách uvedené prostředky konzumovat.

Dodržování těchto opatření je sledováno ex lege po stanovenou dobu (maximálně šest měsíců), přičemž jeho nedodržení je kvalifikováno jako trestný čin. Soudce současně rozhodne o výživném a přijme opatření k zajištění bydlení ženy a dětí. Přičemž rozhodování je prováděno soudem na vlastní náklady. Soudní řízení je pro navrhovatelku bezplatné.

Jihoafrická republika

Podle „Zákona o domácím násilí" č. 118 z roku 1998 je domácím násilím míněno „jakékoliv kontrolující nebo hrubé chování, které poškozuje zdraví, bezpečnost, blaho jiné osoby, která je s pachatelem v domácím nebo obdobném vztahu, nebo dítě, které je v péči této osoby". Zahrnuje například fyzické týrání, výhrůžky fyzickým násilím, sexuální násilí a obtěžování nebo výhrůžky tímto násilím, psychické a verbální násilí, citové vydírání, ekonomické násilí, zastrašování, sledování partnera, poškozování či ničení majetku, nebo vstupu do partnerova obydlí bez jeho souhlasu, pokud partneři nežijí ve společné domácnosti.

Instituty ochrany postižených podle tohoto zákona mimo jiné jsou: povinnost policie informovat oběť a osobu žádající

o ochranu v souladu s tímto zákonem o jejích právech a povinnostech, zatčení osoby podezřelé bez soudního příkazu, možnost vydání ochranného opatření, zabavení zbraní a nebezpečných předmětů násilníkovi, možnost uvalení vazby na násilníka apod.

Oběť domácího násilí má dále možnost žádat o asistenci policie na ochranu svou a svých dětí včetně doprovodu na bezpečné místo. Policii je stanovena povinnost poskytnout oběti informace o tom, jak může získat ochranné opatření. Pokud o to poškozená požádá, může jí být vyhověno v tom, aby nebyla sdělována její adresa. Policie je povinna předat poškozené kontakt na specializovanou neziskovou organizaci.

Ochranné opatření nařizuje soud po 24 hodin denně (může být tedy vydáno např. ihned po nočním útoku) a lze jím docílit zákaz kontaktu s obětí a dětmi, povinnost poskytnout poškozené a dětem finanční podporu, povinnost vystěhování pachatele či zákaz přístupu do společného domu. Ochranné opatření se vydává na předem omezenou dobu.

Uvedení nepravdivých údajů v návrhu na ochranné opatření a rovněž v trestním oznámení je posuzováno jako trestný čin. Veškeré písemnosti vydané na základě tohoto zákona musí být doručeny bez prodlení.

Ochranné opatření se vyskytuje ve dvou formách **„předběžné ochranné opatření"** a **„konečné ochranné opatření"**, mezi nimiž je násilníku poskytnuta lhůta na vyjádření se ke všem předloženým důkazům.[29]

Holandsko

Speciální zákon na ochranu před domácím násilím v Holandsku neexistuje. Jednání v rámci domácího násilí je trestné jako kterékoliv jiné sexuální nebo psychické násilí. V určitých případech (u trestných činů ublížení na zdraví a týrání) bývá domácí násilí posuzováno jako přitěžující okolnost.

[29] Podle M. Martinková, R. Macháčková: Vybrané kriminologické a právní aspekty domácího násilí, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha, 2001, str. 177 a násl.

Trestní stíhání je zahajováno bez souhlasu poškozené, i když je pachatelem osoba blízká.

Holandský trestní zákon obsahuje oproti jiným právním úpravám nezvyklou skutkovou podstatu trestného činu „slídění". Toho se dopouští ten, „kdo záměrně, svévolně a opakovaně sleduje druhou osobu, a tím tomu, kdo je sledován, působí emoční utrpení nebo v něm vzbuzuje strach z násilného útoku".

V Holandsku převládá tendence vidět domácí násilí spíše jako sociální problém než jako trestný čin, z čehož mimo jiné vyplývá i snaha policie prioritně ochránit oběť, instruovat ji na specializovanou nevládní organizaci apod. Velká pozornost je přikládána výcviku policistů v tomto tématu s cílem, aby každý řadový policista věděl, jak v případech domácího násilí postupovat.[30]

Švédsko

V novele švédského trestního zákona z roku 1998 nalézáme novou skutkovou podstatu trestného činu „Hrubé porušování integrity ženy". Tohoto trestného činu se může dopustit muž, který spáchá trestně postižitelné jednání (útok, výhrůžky, nátlak, sexuální nebo jiné obtěžování) definované v trestním zákoně proti ženě, se kterou je nebo byl ženatý, event. se kterou žil nebo žije. Podstatnou podmínkou pro postižení násilného jednání podle tohoto ustanovení je fakt, že předmětné jednání bylo součástí opakovaného porušování integrity ženy, a jako takové bylo schopno vážně narušit její sebedůvěru. Pokud je takové násilné jednání směřováno proti dětem nebo dalším osobám, se kterými je pachatel v příbuzenském vztahu, dopouští se tímto trestného činu „hrubé porušení integrity".[31]

[30] Více např.: Domácí násilí – přístup k řešení problému ve vybraných evropských zemích, Studie, Bílý kruh bezpečí, o.s., 2002, str. 29.

[31] Podle M. Martinková, R. Macháčková: Vybrané kriminologické a právní aspekty domácího násilí, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha, 2001, str. 176 a násl.

5.4. SHRNUTÍ

Skutečně efektivní systém ochrany společnosti před domácím násilím proto obsahuje ucelený a diferenciovaný komplex nejrůznějších opatření, který postihuje nejrůznější podoby a stupně domácího násilí tak, že dává šanci možnému ozdravení násilím nemocného vztahu tam, kde to je možné a na druhé straně poskytuje jeho obětem skutečně účinnou ochranu zejména v těch případech, kdy již pokračování vztahu nepřichází v úvahu. Pomoc poskytovaná státem v boji proti domácímu násilí v celé šíři svého spektra potom zahrnuje všechny instrumenty a garance – jeho kriminalizací počínaje přes komplexní právní systém ochrany oběti, finanční zastřešení organizací pomáhajících obětem eliminovat následky domácího násilí až po ruku podanou pachatelům v podobě nejrůznějších terapeutických programů a podpůrných řešení.

I když se právní úpravy určené na pomoc v boji proti domácímu násilí v jednotlivostech velice liší, jejich základní východisko nalezneme vždy v jedné základní tezi, a to v odsouzení předmětného jevu jako společensky nežádoucího společně s proklamací nutnosti intervence státu do soukromí jednotlivců v těchto případech.

Neexistuje jediný univerzální recept na vyřešení problému existence domácího násilí ve společnosti. V jednotlivých státech jsou prosazovány k ochraně před domácím násilím různé právní přístupy.

Za zásadní v tomto kontextu je třeba považovat multidisciplinární, koordinovaný, komplexní a reflexi skutečných potřeb obětí zahrnující přístup k řešení.[32]

[32] Příkladem takového přístupu je krom podrobněji zmiňované rakouské reformy např. i Berlínský intervenční projekt – informace hledej na www.profem.cz.